

ID 1494
C-2 27/11/1972

STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET.

GOEDEREDEE, gemeente Goedereede.

Toelichting

Het te beschermen stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 294) door een stippellijn omgrensde gebied.

Goedereede is ontstaan als de havenplaats van West-Voorne. Gelegen aan de lijszijde van het voormalige eiland zal de plaats zijn naam te danken hebben aan de goede ankerplaats voor schepen, die daar aanwezig was. De opkomst van Goedereede kan gesteld worden tegen het einde van de 13de eeuw, in eerste instantie als een dijkdorp, doch spoedig - wellicht reeds in de 14de eeuw - met meer stedelijke allure tengevolge van de aanleg van een royale haven met een op dit stedenbouwkundige hoofdelement van het stadje gerichte bebouwing.

Landinwaarts werd in het derde kwart van de 15de eeuw de parochiekerk van St. Elisabeth gesticht, waaraan in de daarop volgende decennia in de jaren 1467-1502 een zeer markante toren werd toegevoegd. Deze monumentale toren beheerst zowel het silhouet van het stadje als het zeer gave stadsbeeld, dat de Haven, gezien vanuit het oosten, oplevert.

Eveneens in de 15de eeuw werd het stadje van muren en grachten voorzien. In deze ommuring bevonden zich drie landpoorten (de Hoofdpoot bij de Catharinastraat, de Molenpoort bij de huidige molen en de Mariapoort aan de zuidzijde van het stadje), benevens een waterpoort over de Haven. Wellicht is nog een klein gedeelte van de stadsmuur overgebleven in de zuidgevels van het blokje woningen aan de Groenmarkt 1-7. De poorten zijn alle gesloopt; het laatste restant hiervan, het westelijke gedeelte van de Hoofdpoot, verdween in 1904. Evenmin zijn de stadsbuitengrachten bewaard gebleven. Wel is het beloop ervan nog vrij nauwkeurig terug te vinden.

Naast de handel vormde de visserij in de late middeleeuwen een belangrijke bestaansbron. Vooral in de 15de eeuw en in het begin van de 16de eeuw beleefde de visserij een bloeitijd. Ten gevolge van aanslibbing van de havenmond, die in de 16de en 17de eeuw leidde tot een aantal inpolderingen ten oosten van het stadje

1.110519153005

is de gunstige ligging voor de scheepvaart snel achteruit gegaan. Tegen het einde van de 18de eeuw lag de havenmond ca. drie km. van de stad. De positieve zijde van deze ontwikkeling was, dat door de bedijkingen landbouwgrond werd gewonnen. Goedereede werd van een handels- en vissersplaats een overwegend agrarische nederzetting. De agrarische bedrijfsbebouwing vond voornamelijk een plaats langs de stadsranden: in de Achterstraat, de Molenstraat en in de Nieuwstraat. Een hernieuwde opbloei van de visserij in de 19de eeuw heeft weinig invloed uitgeoefend op het karakter van de kern van Goedereede, omdat de vissers zich vestigden aan het Havenhoofd bij de nieuwe havenmond. Na de afdamming van de haven in 1958 verplaatste de visserij zich naar de haven van Stellendam.

Ondanks de overwegend agrarische functie gedurende de laatste eeuwen, vertoont Goedereede nog duidelijk een stedelijk karakter. Dit karakter wordt voornamelijk bepaald door de centraal in het plan liggende Haven met de hieraan gesitueerde bebouwing, met name de panden aan de Markt, waaronder het belangrijke laat-gotische huis Markt 11 (Hotel de Gouden Leeuw) en de panden 1 tot en met 15 langs de Noordzijde Haven. Deze panden zijn voorbeelden van het relatief smalle (5-7 meter), in de diepte (tot 20 meter) uitgebouwde stadshuis met twee bouwlagen en een kapverdieping, waarbij de nok loodrecht op de straat is gelegen. De aangesloten gevelwanden aan de Markt en de Noordzijde Haven, slechts onderbroken door een aantal steegjes naar de Achterstraat, vertonen voorts een typische afwisseling van topgevels en lijstgevels en van materiaalgebruik: baksteen, natuursteen en bepleistering. De brede gevels van de panden Noordzijde Haven 13 en 15 zijn, evenals die van het stadhuis, in de 19de eeuw ontstaan door samenvoeging van twee smalle huizen van het eerder omschreven type. Hetzelfde type woonhuis, met klokgevels, vinden we verder op de hoek van de Pieterstraat en de Kerkstraat (Pieterstraat 2 en Kerkstraat 1). Deze panden vormen een eenheid met de gevelwanden langs de Markt ofschoon zij, gezien vanaf de Haven, op het tweede plan zijn gelegen. Achter deze huizen verrijzen, steeds in dezelfde richting gezien, op het derde plan de toren en hoge dak van de Nederlands Hervormde kerk. De overige huizen langs de Noordzijde Haven, de Kerkstraat, de Pieterstraat en de Zuidzijde Haven zijn veelal kleiner van afmetingen, bestaande uit één bouwlage met kapverdieping en met gevelbreedten van 3 tot 4 meter. Vele panden bezitten nog een eigen stoep met stoeppalen, van hout of natuursteen. Voorts bepalen aan de Haven de boombeplanting,

de indeling van de bestrating (klinkers en keien) en de uit het water oprijzende kademuren met meerpalen mede de schaal van deze grote, doch intieme ruimte. Aan de Achterstraat, Varkensmarkt en de Molenstraat wordt het aspect voornamelijk bepaald door de grote elementen van de aan deze straten gelegen houten schuren. Enige hiervan dateren uit de 18de of het begin van de 19de eeuw.

Met de vele uit architectonisch oogpunt belangrijke monumenten vormt het totaal van de bebouwing en open ruimten, d.w.z. het stadsplan met de situering hierin van de verschillende belangrijke individuele monumenten een stedenbouwkundig monument van de eerste orde. Uit dien hoofde is het gehele gebied binnen de voormalige omgrachting, benevens een klein gebied hierbuiten aan de westzijde, waarop de uit 1791 daterende molen is gelegen, betrokken in het voorstel tot aanwijzing van een beschermd stadsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet. Een dergelijke bescherming houdt geen bevestiging in van de bestaande situatie, doch verlangt een zeer zorgvuldige behandeling ten aanzien van het historische aspect van het bedoelde gebied in het kader van te nemen stedenbouwkundige maatregelen. Dit moge in het bijzonder gelden voor de Markt, de Noordzijde Haven, de Zuidzijde van de Haven, de Kerkstraat en het oostelijk gedeelte van de Pieterstraat. Niet in het te beschermen gebied begrepen, doch evenzeer van belang is het gezicht op de stad vanaf de westelijke en noordwestelijke zijde. Vooral aan deze zijde bepalen de korenmolen en de toren het profiel. Handhaving van dit vrije uitzicht verdient mede aanbeveling.